

*Non-Formal Learning and Education /
Неформално учене и образование*

ОТНОШЕНИЕТО „МУЗЕИ – ВУЗ“ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИТЕ

Вася Делибалтова, Биляна Гъркова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Съществена част от търсенията на теоретици и практики в областта на музейното образование през последните години е изучаването на музейната аудитория. Основните усилия са насочени към проучване на нейните специфики, характеристики, потребности и очаквания, което да се превърне в основа за създаването на нова политика, ориентирана към реализиране на образователната функция на музея.

Като част от тези усилия тук се представят резултати от изследователски проект, реализиран в рамките на научноизследователската дейност в СУ „Св. Кл. Охридски“. Избраното проучване е реализирано сред 130 студенти с намерението да се изследва влиянието на включеността в музейни дейности върху нагласите и очакванията към музейното образование.

Keywords: museum education

Анализите и изследванията върху музейното образование и възможностите за пълноценна реализация на образователната функция на музеите в съвременните условия често отправя ангажираните с музейното образование лица към проблемите с „прекъснатата“⁽¹⁾ комуникация между музеите и тяхната аудитория, разглеждана в цялото ѝ богатство и разнообразие. Макар винаги да остават въпросителни при обяснението на този факт, като основни причини почти единодушно се изтъкват както непознаване на възможностите на музея за „нестандартно и атрактивно образование“⁽²⁾, така и недостатъчната информираност на музейните работници по отношение на изискванията и потребностите на конкретна аудитория.

На фона на казаното не е случайно, че търсенията на практики и теоретици са насочени в обща посока, ориентирана към изучаване на музейната аудитория с цел проучване на нейните потребности и очаквания, които да се използват за основа за изграждане на нова политика, ориентирана към пълноценно реализиране на образователната функция на музея. Пример в това отношение е изключителната популярност, която имат проектите, резултат от партньорството между различни институции в Англия, в изпълнение на стратегическа програма за развитие

на музейното образование. Резултатите от тези проекти, представени в поредица от публикации и доклади, известни под името „Inspiration, Identity, Learning: The Value of Museums“, са се превърнали в ориентир при разработването на множество музейни програми и практики, които се реализират в САЩ, Канада, Русия.

Пренесени на българска почва, тези разсъждения неизбежно ни отвеждат до заключението, че известните до момента изследвания върху актуалното състояние на музейното образование у нас разглеждат преимуществено взаимодействието между музеите и училището и в този смисъл аудиторията, която попада в ползването на изследователите, са предимно учениците (Керемидчиева, 2013; Кьосева, 2013; Петрова, 2013; Делибалтова, 2014 и др.). В същото време се признава, че поставянето на проблема за ефективната реализация на образователната функция на музея в неговата пълнота предполага изследването на специфичните особености и на другите „видове“ аудитория, което би позволило не само очертаването на характеристиките им, но и проследяването на тяхната възрастова динамика и влиянието върху тях на различни значими от гледна точка на конструирането на образователни програми фактори. В този контекст установяването на степенята, в която при съвременните условия дейността на музеите се възприема и като рефлектираща върху резултатите на академичната подготовка, е обосновано.

От тази изходна основа в рамките на изследователски проект, реализиран в границите на университетската научноизследователска дейност и с финансовата помощ на СУ „Св. Кл. Охридски“ един от търсените отговори бе свързан с въпроса за влиянието на включеността в музейни дейности върху нагласите и очакванията на студентите към музейното образование. Основания за подобна теза са намерени в споделеното и от музейните специалисти разбиране, че музеят „е място, където влизаш, за да научиш нещо“ (Керемидчиева, 2013: 112). Възприемането му в такъв план несъмнено би могло да повлияе на осмислянето на предоставяните от него възможности, на оценките за тези предоставяни възможности и на готовността за участие в конкретен вид дейности.

Дизайн и реализация на изследването

Проучването на нагласите и очакванията на студентите (потенциална и реална аудитория) по отношение на образователните възможности на музея бе проведено в периода май – септември 2014 г. В анкетното изследване взеха участие две групи студенти. Първата група, състояща се от 88 студенти от СУ „Св. Климент Охридски“, от специалности „Педагогика“ и „Неформално образование“ (по 23 студенти), 29 студенти от специалност „История“ и 13 студенти от специалност „Химия“, бе изследвана в качеството си на потенциална аудитория. В качеството си на реална музейна аудитория (студентите са били включени в музейни образователни дейности) в изследването участват и втора група студенти – 42 от СУ „Св. Климент Охридски“ (31 от специалности „Педагогика“ и „Социални дейности“) и ХТМУ (11 от специалност „Химично и биохимично

инженерство“). Музейните програми, в които те са взели участие, се реализират в Музея на историята на СУ „Св. Кл. Охридски“, НХГ и Националния политехнически музей, като музейната програма на Политехническият музей е разработена и реализирана от музейните специалисти, а програмите в останалите музейни институти са авторски програми на университетски специалисти.

За нуждите на проучването е разработен специален въпросник. В съответствие с целта и задачите на изследването картата се състои от 31 твърдения, изискващи оценка на: възможността на музеите да предлагат програми, адекватни на съдържанието на образованието и съответстващи на интересите на студентите; възможността за реализиране в музеите на дейности, подпомагащи развитието на професионалната компетентност на студентите; възможността чрез посещенията и работата в музеите да се провокира интерес към изучаваната или близки до нея области на познанието; развитието на професионални и индивидуално личностни умения чрез включване в музейни образователни програми.

Резултати от изследването

Данните от изследването на студентите като потенциална аудитория показват, че възможността на музеите за обогатяване и разширяване на подготовката на студентите се определя по-скоро като ограничена ($\frac{2}{3}$ от анкетираните я оценяват като такава в средна степен и само 27 от всички 88 участници – в голяма степен), но за разлика от това се приема, че разработваните от музеите образователни програми в голяма степен съответстват на интересите на студентите и са съобразени с характера и съдържанието на академичната им подготовка. Така, от една страна, с недоверие се гледа на възможността чрез реализираните дейности музеите да са в състояние да подпомагат по-широкообхватно или по-задълбочено учене от приеманото като характерно за академична среда, но от друга, не се отхвърля вероятността съдържанието на музейните програми да привлича вниманието на студентите към конкретни факти или да провокира към търсене на решения на дискуссионни въпроси посредством интегриране в изпращаното от музеите съобщение на достъпни и присъщи само за тях материални и информационни ресурси.

В търсене на причините за очевидното разминаване в тези данни бихме могли да допуснем, че влияние върху становищата на студентите оказват определени установени нагласи или стереотипи на мислене по отношение на дейностите, специфични за музеите. Тези разсъждения, отнесени до резултатите от изследване на връзката „музеи–училище“ (Делибалтова, 2014), могат да бъдат обяснени отчасти с това, че поради отсъствието на подготовка на учителите като цяло да осъществяват взаимодействие с музеите по посока на по-ефективно осъществяване на процеса на обучение в училище и поради известни затруднения при реализацията на подобни дейности настоящите студенти нямат ученически опит и познания, което влияе върху оценката им

за възможностите за осъществяване на подобно сътрудничество и във ВУЗ. Важно е обаче да се отбележи, че последното твърдение не се отнася в еднаква степен до учителите по различни учебни предмети – учителите по история например смятат, че са получили известна подготовка в това отношение, и полагат известни усилия за реализиране на съвместни активности.

В контекста на направените препратки могат да се търсят и обяснения за съществуващите различия в позициите на студентите от отделните специалности. За студентите, изучаващи „Педагогика“ и „Неформално образование“, предлаганите от музеите образователни програми биха били в малка или в средна степен адекватни на съдържанието на академичната подготовка (оценка, споделена от $\frac{2}{3}$ от студентите във всяка една от специалностите), докато за повече от половината от студентите в специалност „История“ това е вероятно в голяма степен. В същото време прави впечатление още един резултат – съответствието на музейните програми на интересите и потребностите на студентите се оценява като възможно в голяма степен сред 13 от 23-мата от участници, подготвяни в специалността „Неформално образование“. Това дава основание към причините за получените резултати да се прибави и предположението, че областта на академичната подготовка и сферата на евентуална бъдеща професионална реализация детерминират и очакванията за обогатяване и разширяване на подготовката на специалистите чрез участие в различни по характер музейни дейности.

На фона на казаното интерес предизвиква фактът, че описаните тенденции в резултатите на студентите, които са потенциална музейна аудитория, не намират подкрепа при резултатите на студентите, включени в изследването в качеството им на реална аудитория. Ако повече от половината от първата група студенти определят степента, в която музеите могат да подпомогнат подготовката на студентите като средна, приблизително $\frac{3}{4}$ (32/42) от студентите, които са били включени в музейни активности, смятат, че музеите могат да са полезни в много голяма степен. Включеността в програмите, поне по отношение на изследваните лица, размива и границите на влиянието на изучаваната специалност и върху отговорите на втори и трети въпрос – относителният дял на студентите, посочили в много голяма степен, се запазва такъв, какъвто е и по отношение на първия въпрос (по 28/42 за 2 и 3 въпрос). Тези резултати неизбежно провокират интерес към оценката на студентите за ефективността от използването на различните музейни форми и методи.

Осмислянето на моделите или начините на взаимодействие на музея с аудиторията несъмнено е едно от предизвикателствата в съвременните условия. Тук непринудено и естествено се сблъскват познатите или традиционни форми със средствата или каналите за комуникация, налагащи се в ежедневието ни. В такъв план обсъждането на конкретните форми и методи на дейност в музеите, които биха позволили развитие на професионалните компетентности на бъдещите специалисти, се явява пресечна точка между минал опит, непосред-

ствени впечатления и инициатива за развитие на индивидуалната професионална компетентност. Според данните от изследването най-високо оценявани като подкрепящи развитието на професионалната компетентност на студентите музейни форми са посещенията с демонстрации, реализирани от музейните специалисти, както и посещенията за запознаване с нови експозиции и посещенията, при които студентите са непосредствени участници в демонстрационните програми или са включени при подготовката на музейните експозиции (от първата група студенти като цяло те се възприемат като влияещи в степен над средна към голяма). Що се касае до възможностите на непосредствени или реализирани посредством онлайн-връзки срещи с известни личности в съответната област или на интерактивни беседи, те се определят по-скоро в диапазона от малка към средна значимост. Тази тенденция в разбиранията на потенциалната аудитория може да се разбира (или по-скоро „да са възприема“ като) своеобразно потвърждение на променящата се визия за процеса на обучение като цяло, според която същината на последния не би могла да се свързва само с преподаването на готови истини, но и със съвместното разглеждане на актуални проблеми и търсенето на отговори и решения от равнопоставени субекти.

От позицията на реалната студентска аудитория изненадващо от изследователска гледна точка най-високо са оценени посещенията за запознаване с нови експозиции (16/42), следвани от посещенията с демонстрации, лекториите и личното участие в демонстрационни програми. Препотвърждават се обаче данните по отношение на онлайн връзките и интерактивните беседи – възможността за тяхното използване е оценена като ниска от 34/42 от изследваните лица.

Подобни резултати, разгледани по-скоро като възможност за нови изследвания, а не като отсъждане, ни позволяват да твърдим, че включени в музейни активности, студентите вероятно преосмислят собствената си визия за ефективност на обучението, която обвързват не толкова с предишните си вярвания и предубеждения, а с резултатите от персоналния си опит. В този смисъл те са по-склонни да оценят високо възможностите на тази форма, която е работила по-ефективно на персонално равнище при конкретни дейности, отколкото тази, която са очаквали да бъде по-работеща за тях по принцип.

Позовавайки се на най-често срещаното сред социалните психолози становище, според което нагласите по принцип са оценки на определен факт, предвид проблема на настоящото проучване, оценките на студентите са търсени в две посоки – за потенциалните възможности на работата в музея в контекста на изучаваната специалност и за ценността на тази работа съобразно спецификата на конкретни резултати от ученето. Според първата група участници в изследването като най-значими преимущества на включването в образователни по характер дейности в музеите са провокиране на интерес към изучаваното учебно съдържание, подпомагане на ученето на неща извън предвиденото (или регламентираното) учебно съдържание и повишаване на мотивацията за учене.

В по-малка степен се оценяват възможностите за подпомагане на разбирането на свързаното с конкретната научна област съдържание, за създаването на благоприятен емоционален фон за учене, както и за провокирането на интерес към междудисциплинните връзки. В съответствие с това ценността на работата в музеите от гледна точка спецификата на изучаваната специалност в сравнително висока степен се свързва с развитието на умения за учене по начин, различен от традиционния за училищна или академична среда, както и с развитието на практически и на творчески умения.

Своеобразно потвърждение на последните становища е и преобладаващото сред студентите (потенциална аудитория) мнение, че при осъществяването на съвместни дейности между музеите и ВУЗ ролята на музеите е по-скоро да надграждат подготовката в академична среда (в голяма степен това е възможно за малко над половината от участниците), отколкото да сътрудничат при реализацията на целите и задачите на академичното образование (възможно в голяма степен според 42 от всички 88 респонденти в тази група). Известно различие от общоочертаващата се тенденция се открива в позициите на студентите от специалност „Химия“, за които ролята на музеите при осъществяване на съвместни дейности с ВУЗ се възприема като значима в средна степен.

От позицията на опита студентите, като реална музейна аудитория, отново оценяват най-високо възможностите за провокиране на интерес към съдържанието, но за тях от голямо значение е и възможността за разбиране на съдържанието и създаването на благоприятен емоционален фон за учене. Важен е и още един факт – разликите между оценките на студентите за всяко едно от тази група твърдения като цяло са по-високи от оценките на студентите като потенциална аудитория – нито едно твърдение не е оценено „в малка степен“.

Потвърждават се обаче резултатите по отношение на ценността на работата в музеите – най-високо отново се оценяват възможностите за учене в контекст, различен от академичния, и развитието на креативност и висши интелектуални умения. Средна е степента, с която се определят възможностите да се развиват умения, специфични за специалността на студентите. На този фон обаче интересни са резултатите по отношение на ролята на музеите – за реалната аудитория от студенти ролята на музеите за реализацията на целите на академичното обучение и за допълване на академичната подготовка не е много значима.

Изследването на нагласите на студентите спрямо дейностите с образователен характер, реализирани в музея, предполага и отчитане на факторите, които биха могли да влияят в негативен план при осъществяване на сътрудничеството. В този случай за най-съществени затруднения от първата група се приемат липсата на информация за (или недостатъчното популяризиране на) музейните програми във ВУЗ и ограничените ресурси и литература в музея за съответната специфична предметна област. И ако тези затрудняващи взаимодействия условия е допустимо да се определят като обективни, в

не по-малка степен се приема, че участието на студентите в образователните програми на музеите би могло да се възпрепятства от немотивираността на музейните специалисти за работа с млади хора, от липсата на предварителна подготовка на студентите за адекватно включване и пълноценно участие в образователните програми и от недостига на време за това. Дори и да е допустим момент на „недоверие“ към оценката на факти, за които няма непосредствени впечатления, всъщност чрез изказванията си студентите отново насочват вниманието към едни от признаваните и с опит за дискутиране проблеми при развитието на музеите в съвременните условия. (Според резултатите от неотдавнашно проучване, макар 92,6% от музейните специалисти да заявяват, че се съобразяват в работата си с особеностите на студентската аудитория, едва 9,5% смятат, че са изцяло и в известна степен подготвени за работа с различните „видове“ аудитория (Кьосева, 2013: 31)).

Тези резултати се потвърждават от данните, получени от втората група респонденти – като основен проблем отново се очертава отсъствието на достатъчно информация за музейните програми и недостатъчните ресурси, които музеите предлагат. За разлика обаче от колегите си, които откриват проблеми и в работата на музейните специалисти, студентите, които са взели участие в конкретни музейни дейности, оценяват и необходимостта от разширяване на собствената си подготовка за включване в различни активности. Както бе изтъкнато вече в предшестващия анализ, има основания за допускането, че участието на студентите в музейните активности предполага промяна на вижданията им за това що е ефективно реализирано обучение. Вероятно личният опит и ангажираност провокират саморефлексия, която отвежда до разбирането, че постигането на резултати, отговарящи на предварителните очаквания и удовлетворяващи потребностите на индивидуално равнище, е следствие не само на следване и изпълнение на зададените алгоритми за работа, но и на личната инициатива при търсенето на алтернативи и на способността за обосноваване на вземаните решения.

Дискуссионни въпроси

Без да е представително, реализираното изследване и данните, получени от него, провокират множество въпроси, които пределно общо и без претенцията за изчерпателност можем да очертаем в четири основни насоки.

На първо място, сравнението на данните по отношение на нагласите и очакванията на студентите към ролята и възможностите на музея за подпомагане на ученето в академична среда позволява да се направи предположението, че включеността в музейни дейности съществено повишава оценката на студентите за потенциалните ползи от съвместната работа между музея и ВУЗ. Това вероятно е и причината, поради която, на второ място, значително се повишава оценката на ефективността от използването на различни музейни методи и фор-

ми и се разширява, на трето място, диапазонът на определяните като положителни ефекти и ценност от еднодействието на двете институции по посока на повишаване на компетентността на студентите в определено поле.

От наша гледна точка обаче най-провокиращи са данните, които на четвърто място, дават основания да се продължат изследванията в една друга посока – влиянието на включеността в дейност върху самооценката и саморефлексията на студентите – перспективно направление в контекста на парадигмата за центрираното върху учащия се обучение.

БЕЛЕЖКИ

1. Стоева, З. Дигитализацията като предпоставка за преосмисляне функциите на културния институт. <http://dicultbulgaria.files.wordpress.com/2011/09/stoeva3.pdf>.
2. Стоева, З. Дигитализацията като предпоставка за преосмисляне функциите на културния институт. <http://dicultbulgaria.files.wordpress.com/2011/09/stoeva3.pdf>.

ЛИТЕРАТУРА

Делибалтова, В. (2014). Взаимодействието „училище – музей“ – гледната точка на учителите. *Педагогика*, 8.

Керемидчиева, М. (2013). Новото лице на българския музей. В: *Маркетингово проучване и оценка на взаимодействието между музеите-училището и младите потребители*. София: Национален исторически музей.

Къосева, Цв. (2013). Маркетингово проучване сред музейните работници относно работата на музея с учащите. В: *Маркетингово проучване и оценка на взаимодействието между музеите-училището и младите потребители*. София: Национален исторически музей.

Петрова, К. (2013). Педагогически и образователни функции на съвременния музей. В: *Маркетингово проучване и оценка на взаимодействието между музеите-училището и младите потребители*. София: Национален исторически музей.

Стоева, З. *Дигитализацията като предпоставка за преосмисляне функциите на културния институт*. <http://dicultbulgaria.files.wordpress.com/2011/09/stoeva3.pdf>.

Hein, G. (1998). *Learning in the Museum*. N.Y.

Hooper-Greenhill, E., Dodd, J., Gibson, L., Phillips, M., Sullivan, E. (2006) What did you learn at the museum today? *Second study Evaluation of the outcomes and impact of learning through the implementation of the Education Programme Delivery Plan across nine Regional Hubs* (2005).

REFERENCES

- Delibaltova, V. (2014). Vzaimodeystviето „uchilishte – muzey“ – glednata tochka na uchitelite. *Pedagogika*, 8.
- Keremidchieva, M. (2013). Novoto litse na balgarskiya muzey. V: *Marketingovo prouchvane i otsenka na vzaimodeystviето mezhdu muzeite-uchilishteto i mladite potrebiteli*. Sofiya: Natsionalen istoricheski muzey.
- Kyoseva, Tsv. (2013). Marketingovo prouchvane sred muzeynite rabotnitsi otnosno rabotata na muzeya s uchastite. V: *Marketingovo prouchvane i otsenka na vzaimodeystviето mezhdu muzeite-uchilishteto i mladite potrebiteli*. Sofiya: Natsionalen istoricheski muzey.
- Petrova, K. (2013). Pedagogicheski i obrazovatelni funktsii na savremenniya muzey. V: *Marketingovo prouchvane i otsenka na vzaimodeystviето mezhdu muzeite-uchilishteto i mladite potrebiteli*. Sofiya: Natsionalen istoricheski muzey.
- Stoeva, 3. *Digitalizatsiyata kato predpostavka za preosmislyane funktsiite na kulturniya institut*. <http://dicultbulgaria.files.wordpress.com/2011/09/stoeva3.pdf>.
- Hein, G. (1998) *Learning in the Museum*. N.Y.
- Hooper-Greenhill, E., Dodd, J., Gibson, L., Phillips, M., Sullivan, E., (2006) What did you learn at the museum today? *Second study Evaluation of the outcomes and impact of learning through the implementation of the Education Programme Delivery Plan across nine Regional Hubs* (2005).

THE RELATIONSHIP “MUSEUM – UNIVERSITY” – STUDENTS VIEWS

Abstract. Recently, essential part of the demand of academics and practitioners in the field of museum education is the study of the museum audience. The main efforts are directed to study its specific features, needs and expectations, which become the basis for creating a new policy oriented to realization of the educational function of the museum. As part of these efforts, in this article are presented the results of a research project realized within the research at Sofia University “St. Kliment Ohridski”. The selected study was conducted among 130 students, with the intention to study the influence of involvement in museum activities on the attitudes and expectations of museum education.

✉ **Dr. Vasya Delibaltova, Assoc. Prof.**
Biliana Garkova, Assist. Prof.
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: v.delibaltova@abv.bg
bilianagarkova@abv.bg